

УДК 338.43

Слатвінська М. О., к.е.н, доцент кафедри фінансів, Немченко Г. В.
студентка

Одеський національний економічний університет, м.Одеса

Проблеми становлення органічного сільського господарства

Слатвінська М. О., Немченко Г. В.

Одесский национальный экономический университет, г. Одесса

Проблемы становления органического сельского хозяйства

Слатвинская М. А., Немченко А. В.

Проблемы становления органического сельского хозяйства

Слатвинская М. А., Немченко А. В.

В статті розглянуто проблеми становлення органічного сільського господарства в Україні. Обґрунтовано необхідність надання державної підтримки і стимулювання кооперації дрібних господарств. Надані пропозиції щодо стимулювання молокопереробних підприємств які використовують високоякісну сировину і відмовилися від пальмової олії.

Ключові слова: органічне сільське господарство, кооперація, агропромисловий комплекс, дотації, стимулювання.

Вступ. В умовах утвердження ринкової економіки України та світових інтеграційних процесів, назріла необхідність становлення і розвитку органічного сільського господарства, з метою вирішення продовольчої проблеми суспільства. Виробництво зернових в Україні за останні 20 років характеризується коливаннями в обсягах. Крім того, значна частина виробництва продовольчих товарів припадає на дрібні сільські господарства, які не можуть забезпечити сталого розвитку, високої якості агропромислової продукції та її органічності. Інтеграція України у світове господарство вимагає виробництва органічної, конкурентоздатної продукції, яка б відповідала

міжнародним стандартам якості. Такий вектор розвитку агропромислового комплексу(далі-АПК) України вимагає виваженої державної політики спрямованої на підтримку і стимулювання сільськогосподарських товаровиробників.

Становленню ринку органічної сільськогосподарської продукції приділили увагу як зарубіжні, так і українські вчені, серед яких: як Н.М. Андрєєва, Н.Й. Басюркіна, П.Т.Саблук, Л.Є.Купінець, Л.О.Мармуль, О.І. Павлова та інші. У розвинутих країнах досвід розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції набагато більший. Наприклад, у США, головні завдання державного регулювання розвитку сільського господарства визначають відповідні напрями державної політики:

- регулювання виробництва та збуту сільськогосподарської продукції;
- створення та розвиток сільськогосподарської виробничої структури;
- розвиток сільськогосподарської науково-дослідної і дослідно-конструкторської роботи (НДДКР) та втілення їх результатів у практику;
- охорона земельних і водних ресурсів;
- продовольча допомога незаможним у країні;
- субсидування програм експорту сільськогосподарських товарів.

Для врегулювання протиріч, які виникали в процесі реалізації державної політики, у США були прийняті закони «Про продовольчу безпеку», «Про охорону сільського господарства, забезпечення продовольством і торгівлі», «Про удосконалення і реформування сільського господарства», «Про сільськогосподарську безпеку і сільські інвестиції» та інші. [5, с.41-44]. Аналогічні заходи знайшли втілення і в країнах ЄС, що дозволило сформувати ринки органічної продукції, де успішно функціонує відповідна інфраструктура сертифікації, маркетингу та реалізації.

Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) дає таке визначення: «Органічне сільське господарство – це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності і природних

циклів, характерних для місцевих умов, при цьому виключається використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, інновації та науку з метою покращення стану навколишнього середовища і сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного» [2, с.47.].

Ринок органічних харчових продуктів в Україні знаходиться на початковому етапі формування. У вересні 2013 року був прийнятий закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини». Цим законом розроблена державна політика, яка спрямована на створення сприятливих умов для:

- 1) розвитку конкурентоспроможного, високоефективного ведення сільського господарства за допомогою виробництва органічної продукції (сировини);
- 2) збільшення експорту органічної продукції;
- 3) розвитку внутрішнього ринку органічної продукції та задоволення потреб споживачів в асортименті органічної продукції;
- 4) виробництва органічної продукції високої якості;
- 5) охорони довкілля, відтворення і раціонального використання природних ресурсів, охорони здоров'я населення;
- 6) визначення зон виробництва органічної продукції та сировини, які придатні для ведення виробництва органічної продукції (сировини);
- 7) впровадження економічного стимулювання виробництва та реалізації органічної продукції (сировини), а також інших заходів, спрямованих на здешевлення на підвищення якості органічної продукції та сировини вітчизняного виробництва;
- 8) здійснення державного нагляду (контролю) під час виробництва, переробки, маркування, перевезення, зберігання та обігу органічної продукції (сировини);
- 9) відшкодування збитків, завданих порушенням цього Закону та пов'язаних з ним законодавчих актів.

Постановка задачі. Необхідність заходів, наведених у Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» не викликає сумніву. У той же час ці заходи носять не конкретний, а абстрактний характер, не вказані джерела фінансування виробництва органічної продукції, не зрозуміло, як держава буде підтримувати інноваційний розвиток АПК. Тому прийнятий закон носить декларативний характер і не буде стимулювати виробництво органічної сільськогосподарської продукції. Значна частина харчових продуктів залишається неорганічною та не є конкурентоздатною на зовнішніх ринках і пристосована лише для внутрішнього споживання в Україні.

Становлення ринку органічної продукції вимагає розробки конкретних заходів для дрібних виробників, їх кооперацій, стимулювання переробних підприємств використовувати безпечну сировину. Для цього пропонується спеціальне фінансування такого виробництва.

Результати. Великі можливості у підвищенні конкурентоздатності сільськогосподарської і харчової продукції відкривають агро-холдинги (наприклад, «Авангард», «Миронівський хлібопродукт» та інші), які орієнтуються на експорт сільськогосподарської продукції. Більша частина продовольства в країні виробляється на дрібних сільських господарствах, які ґрунтуються на особистій праці з використанням застарілих технологій. Безумовно, забезпечити якість, безпечність і конкурентоздатність в таких умовах неможливо. Виникає потреба у кооперації дрібних господарств як у виробництві сільськогосподарської продукції, так і в її переробці. Невипадково сільські обслуговуючі кооперативи отримали розвиток у молочній галузі. Якщо в Україні у 2009 році було 496 кооперативів, то у 2012 році – 567. Об'єднались лише 0,3% особистих господарств з 4,5 мільйонів[3]. Стримує створення кооперативів подвійне оподаткування селян. Їх обкладають податками як фізичних осіб та як кооперативи. Тому вважаємо, що кооперації у тваринництві буде сприяти зменшення податків, надання державних дотацій, диференціація їх в залежності від розмірів стада, якості молока, наявності доїльного

устаткування та утилізації гною. Не можна казати, що сьогодні взагалі відсутні державні дотації, але є певні проблеми при наданні дотацій сільському господарству. Основну частку в структурі дотацій що виділяються аграрному виробництву, складають дотації на тваринництво. Обсяги дотацій і компенсацій не мають стабільних розмірів та часто втрачають значення для сільськогосподарських товаровиробників, у зв'язку з інфляцією й затримкою їх виплат. Все це говорить про необхідність розробки ефективної концепції дотацій, а саме:

- збільшити дотації племінному тваринництву і елітному насінництву, які знаходяться в найгіршому фінансовому стані;
- розширити дотації і компенсації на комбікорми, добрива, на придбання сільськогосподарської техніки і високоефективних технологій;
- освоїти ефективні системи селективного надання дотацій при певних умовах (діяльності).

Дотації і компенсації необхідно надавати на конкретні проекти: нарощування обсягів виробництва продукції після відповідного аудиторського висновку, організації конкурсів[4,с.232]. Це дозволить наростити обсяги виробництва у тваринництві, здійснити модернізацію, створити сучасну інфраструктуру, вирішити екологічні питання, побудувати м'ясні цехи, підняти якість продукції, яка буде відповідати стандартам зовнішніх ринків. У той же час, отримати сертифікацію в Україні на органічну продукцію для багатьох підприємств майже неможливо, тому що вона коштує від 3 до 20 тисяч грн. Тому, на нашу думку, перші 5 років після створення кооперативу, держава повинна брати на себе витрати на сертифікацію. Такі заходи будуть сприяти конкурентоздатності органічної продукції сільськогосподарського товаровиробництва та її виходу на світові ринки. Потенційними споживачами органічної продукції є близько 5% населення великих та близько 1-2% середніх міст України. Частка продажів органічної продукції поки що не перевищує 1% від загального обсягу с/г продукції. Для порівняння в Європі це співвідношення

становить 5%, причому зростання споживання органічної продукції становить 8-11% на рік.

В Україні великого значення набуває проведення активної маркетингової екологічно спрямованої політики в суспільстві з метою інформування споживачів про особливості її виробництва, корисність для здоров'я та внесок у збереження навколишнього середовища. На органічну продукцію орієнтуються насамперед люди: з вищою освітою; з середнім та вищим соціальними класами; з високою купівельною спроможністю; які піклуються про здоров'я своєї родини й орієнтуються на високоякісну продукцію, а також сім'ї з дітьми до 7 років [1, с.137.].

Стримуючим чинником споживання органічних продуктів в Україні є недостатній рівень сільськогосподарського виробництва. Наприклад, зменшення виробництва основних молочних продуктів пов'язано зі зменшенням чисельності поголів'я корів, що призвело до дефіциту якісної сировини, а також зі зменшенням попиту з боку споживачів (зменшення купівельної спроможності).

В Україні споживання молочних продуктів на душу населення складає 218 кг на рік (в перерахунку на молоко), що значно нижче встановленої норми - 380 кг. З одного боку, це свідчить, що населення не в змозі через нестачу коштів споживати необхідну кількість молочних продуктів, а з іншого про наявність потенційних можливостей щодо розширення вітчизняного ринку [4, с.314.].

Слід відзначити, що якість тваринницької продукції, в тому числі молока, залежить не тільки від виробника, але й від переробника. Якщо у 2000 році в Україні працювало 513 молокопереробних заводів, то зараз – лише 266. Причому зберігались ті підприємства, які працювали на пальмовій олії, а ті, що використовували молоко – стали банкрутами. Вживання «молока», яке містить пальмову олію призводить до підвищення захворюваності населення. Використання такої сировини пояснюється тим, що вона значно дешевше молока і дозволяє отримувати надприбутки. Один кілограм пальмової олії

витісняє з ринку 24,5 літра молока [4]. Тому, держава повинна забезпечити населення та штучно підняти ціни на пальмову олію для внутрішнього споживання. В результаті наведених дій використання пальмової олії на молокопереробних підприємствах, як заміника якісної сировини стане не вигідним. Різниця між штучною і реальною цінами на пальмову олію повинні акумулюватися державою й направлятися на підтримку молочної галузі. Це дозволить в умовах обмежених фінансових ресурсів, «знайти» кошти на розвиток молокопереробних підприємств і виробництво якісної сировини для них.

Необхідно звернути увагу, що технології виробництва органічної сільськогосподарської продукції не тільки безпечні для людей і біосфери, але й економічно ефективні. З метою набуття та збереження органічності продуктів необхідний контроль на протязі всього циклу їх виробництва від вирощування кормів, тварин до отримання кінцевого продукту.

В останні роки отримали розвиток технології «Notill». Землеробство по методу «Notill» — це економічно вигідна система рослинництва, стійка до ерозії, в рамках якої культура висівається безпосередньо в післяжнивні залишки попередніх культур, що забезпечує мінімальний рівень пошкодження ґрунту. Природні методи боротьби зі шкідниками, як сівозміни культур, розумне використання гербіцидів, застосовуються в якості альтернативи механічної обробки ґрунту. Основною перевагою використання цієї системи є збереження вологи у ґрунті. Використання методу «Notill» дозволяє поліпшити рівень вологості ґрунту за рахунок зменшення стоку води. Рівномірно розподілені післяжнивні рештки після збирання дозволяють підтримувати належний рівень вологості ґрунту.

Цей метод дозволяє знизити часові та трудові витрати за рахунок зменшення кількості проходів техніки по полю, немає необхідності в передпосівній обробці, також сівба проводиться в оптимальні агротехнічні строки, зменшується необхідність застосування хімічних мінеральних добрив. В традиційній технології використовується велика кількість пального, що

призводить до збільшення витрат. Скорочення рівня витрат невідновлюваного палива дозволяє вважати метод «Notill» гідною альтернативою традиційному землеробству. При застосуванні цього методу потрібна менша виробнича потужність. Це не обов'язково свідчить про використання меншого трактора, але це приводить до скорочення необхідності в більш крупному обладнанні, за рахунок чого відбувається скорочення кількості робочих часів та збільшується строк служби сільськогосподарських машин.

Технологія «Notill» направлена на зменшення енергозатрат, скорочення термінів виконання робіт, підвищення ефективності використання техніки, зменшення впливу засобів механізації на ґрунт. Технології «Notill» є найбільш енергоощадними в порівнянні з традиційними і можуть забезпечити 70-75 % економії пального, 59-82 % зниження втрат праці і на 56-69 % прямих експлуатаційних витрат.[4, с.366-367.].

Висновки.

1. Дрібні сільські господарства не в змозі забезпечити виробництво продовольства відповідним світовим стандартам. Тому виникає потреба у кооперації таких господарств. Держава повинна надавати підтримку кооперативам за допомогою зменшення податків, дотацій та інших економічних важелів.

2. Для підвищення якості органічної продовольчої продукції і виходу на зовнішній ринок необхідно на протязі 5 років звільнити сільськогосподарські підприємства, кооперативи від витрат на сертифікацію. Доцільно сертифікацію здійснювати за рахунок держбюджету, тому що в ній зацікавлені не тільки кооперативи, але й держава.

3. Різниця між штучною і реальною цінами на пальмову олію повинні акумулюватися державою і направлятися (фінансуватися) на підтримку молочної галузі. Це дозволить «знайти» кошти на розвиток молокопереробних підприємств і виробництво якісної сировини для них в умовах обмежених бюджетних засобів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева Н.М. Маркетингові аспекти та стратегічні пріоритети розвитку органічного виробництва в Україні. – Економічні та управлінські аспекти розвитку підприємств харчової промисловості: матер. Міжнар. Наук.-практ. Конф. (2-4 жовтня 2013 р., м.Одеса).ОНАХТ.- Одеса.:Фенікс, 2013, с.134-138.
2. Басюркіна Н.Й. Особливості розвитку виробництва органічних продуктів харчування в Україні.- Економіка харчової промисловості, 2013, № 3 (19), с. 45-49.
3. Гоцуленко Е., ГоцуленкоН. Дежурный оптимизм и грустная статистика. – Зеркало недели, 7 сентября 2013 г.
4. Сталий розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізаційних викликів: монографія. За ред. О.І.Павлова.- Одеса: Астропринт, 2012.- 760 с.
5. Тінтулов Ю.В. Державне регулювання АПК України в умовах членства в СОТ. Монографія.- Одеса.: Пальміра, 2010.- 130 с.
6. ЧапенкоВ. Молочная «колотуха». - Зеркало недели, 26 июня 2013 г.